

Anmälan mot Örebro universitet; fråga bl.a. om det är tillåtet för en student att återkalla en inlämnad tentamen

---

Beslutet i korthet: I beslutet konstateras att det inte är reglerat i lag eller förordning om det är tillåtet att återkalla en inlämnad tentamen eller inte. Den förvaltningsrättsliga grundsatsen att en ansökan om förmån får återkallas av sökanden anses inte ge någon ledning eftersom en inlämnad tentamen inte utan vidare kan jämföras med en ansökan om förmån. Enligt JO:s mening är det inte acceptabelt att frågan om återkallelse är tillåten eller inte är avhängig av var studierna bedrivs. Samma sak bör gälla oavsett vid vilket universitet eller vid vilken institution en person studerar. Frågan om återkallelse ska tillåtas eller inte bör regleras i högskoleförordningen (1993:100) och en kopia av beslutet skickas därför till Utbildningsdepartementet.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde Juridiska Föreningen vid Örebro universitet klagomål mot universitetet. Föreningen anförde bl.a. följande.

Juridiska fakulteten vid Örebro universitet tillåter inte att en student återkallar en inlämnad tentamen. En sådan återkallelse tillåts dock vid juridiska institutionen vid Umeå universitet. En utveckling där universitetet tillämpar reglerna på olika sätt strider mot likabehandlingsprincipen och medför rättsosäkerhet för landets studenter. Örebro universitet har ”agerat felaktigt på så sätt att de tolkat gällande rätt fel”.

Föreningen begärde att JO skulle klargöra rättsläget.

Utredning

JO beslutade att inhämta upplysningar i frågan från samtliga statliga universitet (se sändlista) och hemställde att rektor skulle besvara följande frågor.

1. Tillåter universitetet att en inlämnad tentamen återkallas?
2. Om svaret på fråga 1 är ja, i vilket skede av handläggningen kan återkallelse av en inlämnad tentamen inte längre ske?

Samtliga universitet inkom med upplysningar.

Elva av de fjorton tillfrågade universiteten var av uppfattningen att en student inte har rätt att återkalla en inlämnad tentamen. Flera av dessa universitet anförde uttryckligen att man följer Högskoleverkets rekommendationer i frågan och hänvisade till verkets rapport Rättssäker examination (2008:36 R).

Kungliga Tekniska högskolan uppgav att man inte ser något principiellt hinder mot att tillåta en student att återkalla en inlämnad tentamen under förutsättning att detta sker innan examinator har påbörjat rättningen.

Stockholms universitet anförde att ett fåtal av universitetets institutioner tillåter, eller skulle kunna tänka sig att tillåta, att återkallelse sker, men att ett förbud mot detta ska införas inom kort. Av upplysningarna framgick att de institutioner som anser att en student kan återkalla en inlämnad tentamen har olika uppfattningar om när detta senast kan ske. T.ex. anser en institution att en återkallelse kan ske inom 24 timmar efter tentamen och två andra att återkallelse kan ske innan examinator har påbörjat rättningen.

Umeå universitet uppgav bl.a. att det endast är vid den juridiska institutionen som studenter har tillåtits att återkalla en inlämnad tentamen och att en återkallelse har ansetts kunna ske ”fram till den tidpunkt då examinatorns beslut om betyg har meddelats”.

Universitetslektorn AA vid juridiska institutionen, Umeå universitet, inkom med ett eget yttrande. Han anförde sammanfattningsvis följande. En inlämnad tentamen måste jämföras med en ansökan om förmån. Det är närmast att betrakta som en förvaltningsrättslig grundsats att en sådan ansökan kan återkallas. Återkallelse av tentamen kan därför ske fram till dess att tentamensresultatet har offentliggjorts. Universitet och högskolor har inte getts rätt att utfärda föreskrifter i den aktuella frågan. Lärosätena kan därför inte med bindande verkan uppställa regler som förvägrar en student möjligheten att återkalla sin tentamen.

JO remitterade ärendet till Högskoleverket och hemställde att verket skulle inkomma med yttrande över frågan om en student har rätt att återkalla en inlämnad tentamen och, om så är fallet, i vilket skede av handläggningen återkallelse inte längre kan ske.

Högskoleverket anförde i ett remissvar bl.a. följande.

Högskoleverket vidhåller sin uppfattning att bestämmelsen i 6 kap. 18 § högskoleförordningen innebär en skyldighet för examinatorn att fatta ett betygsbeslut när en student har genomgått en kurs. Regeln ger inte studenten rätt att återkalla sin tentamen och därmed undvika att betygsättas. Högskoleverket utvecklar sin ståndpunkt i detta yttrande.

Universitetens yttranden

JO har frågat samtliga 14 universitet om de tillåter att en inlämnad tentamen återkallas och, om svaret är ja, i vilket skede av handläggningen återkallelse inte längre kan ske.

Högskoleverket har i rapporten Rättssäker examination (andra omarbetade upplagan, 2008:36 R, s. 52) uttalat att verket anser att regeln i 6 kap. 18 § högskoleförordningen (1993:100) innebär att en student inte har rätt att återkalla sitt betygsärende. Sju av universiteten delar verkets uppfattning (Uppsala universitet, Linköpings universitet, Karolinska institutet, Luleå tekniska universitet, Linnéuniversitetet, Mittuniversitetet och Sveriges lantbruksuniversitet). Ytterligare fyra universitet har anfört att de inte tillåter att en inlämnad tentamen återkallas (Lunds universitet, Göteborgs universitet, Karlstads universitet och Örebro universitet). Vid Umeå universitet tillåts det endast vid en institution (juridiska institutionen). Återkallelse kan då ske fram till den tidpunkt då betygsbeslutet meddelas. Kungl. Tekniska högskolan har uppgivit att man inte ser något principiellt hinder mot att tillåta en student att återkalla sin inlämnade tentamen, men att det förutsätter ”att rättning av tentamen ännu inte har inletts”. Några få av Stockholms universitets ca 70 institutioner har uppgivit att det skulle vara möjligt att återkalla en tentamen. Universitetet har dock framhållit att dess centrala föreskrifter inom kort kommer att ändras så att det blir förbjudet att återkalla en inlämnad tentamen.

Stockholms universitet har redogjort för några institutioners uppfattning om i vilket skede återkallelse får ske:

Två institutioner menar att en student skulle kunna återkalla sin tentamen om läraren ännu inte påbörjat rättningen. En institution anger att återkallelsen kan ske inom 24 timmar efter tentamen. En annan institution svarar att en hementamen kan återkallas om den inlämnats före den angivna tiden. En tredje institution uppger att det är möjligt att återkalla en inlämnad uppsats om det sker innan examinationsseminariet. En fjärde institution uppger att de vid salstentamen skulle kunna acceptera att återlämna en inlämnad tentamen om det sker innan studenten lämnat skrivsalen.

Tillämpliga bestämmelser

I 6 kap. 15 § första stycket högskoleförordningen (1993:100) föreskrivs att det i kursplanen bl.a. ska anges kursens mål, formerna för att bedöma studenternas prestationer och de betygsgrader som ska användas. I 18 § samma kapitel anges följande.

Om inte annat är föreskrivet i kursplanen, ska betyg sättas på en genomgången kurs. Betyget ska bestämmas av en av högskolan särskilt utsedd lärare (examinator).

Högskoleverkets yttrande

Universitetslektorn AA vid Umeå universitet har i en artikel (Festskrift till Hans-Heinrich Vogel, Lund 2008, s. 24–27) anfört att en inlämnad tentamen rimligen måste jämföras med en ansökan om en förmån och det närmast är att betrakta som en förvaltningsrättslig grundsats att en ansökan kan återkallas av den som har gjort ansökan. Han anser därför att en student, fram till dess att resultatet av tentamen har offentliggjorts, måste anses ha rätt att återkalla sin tentamen med följden att han eller hon inte ska betygssättas vid det aktuella tillfället.

Högskoleverket har i den bifogade rapporten Rättssäker examination (andra omarbetade upplagan, 2008:36 R, s. 52), i fortsättningen kallad Högskoleverkets rapport, uttalat att verket inte delar AA:s uppfattning. Verket hänvisar till bestämmelsen i 6 kap. 18 § högskoleförordningen, där det anges att betyg ska sättas på en genomgången kurs om inte annat är föreskrivet i kursplanen. Regeln måste anses innebära en skyldighet för examinatorn att fatta ett betygsbeslut när en student har genomgått en kurs. Regeln ger inte studenten rätt att återkalla den inlämnade tentamen och därmed undvika att betygssättas. Högskoleverket vidhåller denna uppfattning, men vill i detta yttrande utveckla sin ståndpunkt.

De förvaltningsrättsliga grundsatser AA hänvisar till är principerna om ett ärendes anhängiggörande. Om ett ärende kan anses vara privat anhängiggjort kan den enskilde återkalla sin framställning, vilket leder till att ärendet skrivs av hos myndigheten.

Principerna är inte fastlagda i några föreskrifter och följaktligen gäller regler i en förordning före dessa principer.

Det kan hävdas att bestämmelsen i 6 kap. 18 § högskoleförordningen syftar till att klargöra att huvudregeln är att betyg ska sättas, men att lärosätet får föreskriva att betyg inte ska sättas på en kurs. Uttalanden i förarbeten saknas dock och bestämmelsens ordalydelse är sådan att det är möjligt att göra den tolkning som Högskoleverket gör. Tolkningen stöds också av vad som sedan lång tid torde vara praxis vid universitet och högskolor: när en tentamen har lämnats in av studenten tillåts inte att den återkallas. Denna bedömning bekräftas av den undersökning som JO har gjort vid landets 14 statliga universitet. Bland de instanser som anser sig kunna tillåta att en inlämnad tentamen återkallas dominerar uppfattningen att återkallelsen måste ske innan rättningen har påbörjats. Det är enligt verkets mening uppenbart att en sådan senaste tidpunkt för återkallelse leder till problem när det gäller att avgöra när rättningen av en viss tentamen har påbörjats. Högskoleverket anser dock att uppfattningen strider mot de förvaltningsrättsliga grundsatser som AA hänvisar till. Högskoleverket delar hans uppfattning att återkallelsen i så fall kan ske fram till dess att betygsbeslutet har meddelats. En annan ordning kräver enligt verkets mening stöd i föreskrifter.

Om JO skulle anse att Högskoleverkets tolkning av 6 kap. 18 § högskoleförordningen är felaktig och i stället delar AA:s uppfattning, uppkommer frågan om vilka åtgärder som bör vidtas.

Det främsta skälet till att en student skulle vilja återkalla en inlämnad tentamen, torde vara att han eller hon bedömer att betyget inte skulle bli tillräckligt högt. Från lärosätenas sida finns en medvetenhet om de olägenheter som skulle uppstå om återkallelser i enlighet med AA:s bedömning skulle vara tillåtna. Det måste betraktas som resursslöseri om en tentamen skulle kunna återkallas efter det att läraren rättat den, men innan betyget meddelats. Det kan inte heller anses gagna examinatorernas noggrannhet vid rättningen om en tentamen kan återkallas så snart studenten hunnit kontrollera sina svar mot kurslitteraturen. Högskoleverket har i sina diskussioner om möjligheterna att ompröva betygsbeslut, lyft fram vikten av att en så noggrann granskning som möjligt görs av tentamina innan betygen meddelas (se Högskoleverkets rapport s. 67).

Andra problematiska aspekter med att tillåta återkallelse av en inlämnad tentamen har framhållits i yttrandena till JO från Stockholms universitet (förbud mot s.k. plussning¹ kan kringgås) och från Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet (bedömning av en tentamen på det sista tillåtna tentamenstillfället kan undvikas).

Med tanke på den osäkerhet som ligger i att återkalla en tentamen på grund av rädsla för att ta ett för lågt betyg, är det enligt Högskoleverkets mening inte heller i studenternas intresse att kunna återkalla tentamina. En student riskerar att återkalla en tentamen trots att den håller tillräcklig kvalitet för att förtjäna det eftersträvade betyget.

Sammantaget anser Högskoleverket att det vore olämpligt om studenterna skulle kunna återkalla inlämnade tentamina och på så sätt undvika att betygsättas. Om det skulle anses möjligt bör frågan tydligt regleras så att återkallelse inte är tillåtet. Med tanke på vad några universitet yttrat till JO (Stockholms universitet, Linköpings universitet och Linnéuniversitetet) finns det i detta sammanhang anledning att ta ställning till om lärosätena har bemyndigande att centralt inom lärosätet besluta om

---

¹ Notera beträffande KTH:s yttrande till JO att KTH tillåter plussning, se KTH:s interna föreskrifter om betyg på kurs (nr 19/2005).

föreskrifter som förbjuder återkallelse av en inlämnad tentamen. AA hävdar i sin artikel att universitet och högskolor saknar rätt att besluta om sådana regler. Högskoleverket anser att ett förbud mot återkallelse av tentamen bör gälla för alla utbildningar på samtliga lärosäten, vilket talar för att en tydlig regel införs i högskoleförordningen. I avvaktan på JO:s ställningstagande vidhåller dock verket sin tolkning av 6 kap. 18 § högskoleförordningen. För att informera om frågeställningen skickar verket en kopia av detta yttrande till Utbildningsdepartementet.

Juridiska Föreningen vid Örebro universitet kommenterade remissvaren.

Föredraganden inhämtade per telefon upplysningar från Utbildningsdepartementet.

Bedömning

Närmare bestämmelser om betyg vid universitet och högskolor som staten är huvudman för finns i högskoleförordningen (1993:100). Enligt 6 kap. 18 § högskoleförordningen ska betyg sättas på en genomgången kurs om inte högskolan föreskriver något annat (före den 1 januari 2011 angavs i bestämmelsen att betygsättning skulle ske, om inte annat var föreskrivet i kursplanen). Betyget ska beslutas av en av högskolan särskilt utsedd lärare (examinator). Förordningen innehåller även bestämmelser om bl.a. antal prov samt rättelse och omprövning av betyg. Någon uttömmande reglering av handläggningen av betygsärenden ges dock inte i förordningen. För universitet och högskolor under offentligt huvudmannaskap blir förvaltningslagens (1986:223) regler tillämpliga då särskilda bestämmelser saknas. Förvaltningslagen innehåller allmänna bestämmelser om handläggning av ärenden och ger bl.a. studenten rätt till insyn i betygsärendet.

I de ovan nämnda författningarna finns det inte någon bestämmelse som uttryckligen reglerar frågan om en student har, eller inte har, rätt att återkalla en inlämnad tentamen.

Högskoleverket menar att bestämmelsen i 6 kap. 18 § högskoleförordningen om att betyg ska sättas på en genomgången kurs om inte annat är föreskrivet, innebär att en student inte har rätt att återkalla ett betygsärende. Jag delar inte verkets uppfattning. Enligt min mening kan det inte av den bestämmelsen utläsas huruvida en återkallelse är tillåten eller inte.

Som redovisats ovan anser universitetslektorn AA, juridiska institutionen vid Umeå universitet, att en inlämnad tentamen är att jämställa med en ansökan om förmån. Huvudregeln är att en ansökan om förmån får återkallas av sökanden. En återkallelse kan i princip ske fram till dess att beslut i ärendet har meddelats. Fortsatt behandling av ärendet får endast ske om myndigheten har möjlighet att besluta om förmånen ex officio. Som exempel på en ansökan om förmån kan nämnas när en enskild ansöker om ett tillstånd eller anmäler sig som sökande till en ledigförklarad tjänst. Ett betygsärende har i och för sig vissa likheter med en ansökan om förmån. En students ställning i förhållande till det universitet där studierna bedrivs kan dock inte anses vara i alla avseenden jämförbar med den

ställning som allmänheten "normalt" intar i förhållande till en myndighet, t.ex. när en enskild ansöker om ekonomiskt bistånd vid en socialnämnd. Mot den bakgrunden anser jag inte att en inlämnad tentamen utan vidare kan jämföras med en ansökan om förmån.

Sammanfattningsvis innebär det anförda följande. Det finns inte någon bestämmelse i lag eller förordning som reglerar den aktuella frågan. Jag anser inte heller att den förvaltningsrättsliga grundsatsen att en ansökan om förmån får återkallas av sökanden ger ledning i frågan.

Av utredningen framgår att vissa universitet tillåter att en student återkallar en inlämnad tentamen medan andra inte gör det. Det förekommer till och med att saken hanteras olika inom ett och samma universitet, beroende på vilken institution som är berörd. Det har kommit fram att vissa universitet har föreskrifter som förbjuder återkallelse av en inlämnad tentamen och s.k. plussning, dvs. att en student som godkänts på en kurs medges att tentera på nytt för att få ett högre betyg. Både Högskoleverket och AA har ifrågasatt om det finns bemyndigande för lärosätena att besluta om sådana föreskrifter. Det kan i sammanhanget konstateras att regeringen den 14 april 2011 gav en särskild utredare i uppdrag att analysera och tydliggöra statliga universitets och högskolors rätt att meddela föreskrifter och föreslå hur dessa ska kungöras (Dir. 2011:37).

Det är enligt min mening inte acceptabelt att frågan om återkallelse är tillåten eller inte är avhängig av var studierna bedrivs. Samma sak bör gälla oavsett vid vilket universitet eller vid vilken institution en person studerar. Såväl Högskoleverket som ett antal universitet har påtalat olika problem som kan uppstå om återkallelse tillåts. Göteborgs universitet har t.ex. uppgett att det är oklart om det existerande regelverket kring disciplinnämnds-förfarande avseende "försök till vilseledande" skulle kunna tillämpas om man tillåter återkallelse av en inlämnad tentamen. Som ett annat exempel kan nämnas att Stockholms universitet framfört att det förbud som universitet uppställer mot s.k. plussning skulle kunna kringgås. Att problem kan uppstå talar mot att det ska vara tillåtet att återkalla en inlämnad tentamen.

Under alla förhållanden, dvs. oavsett om återkallelse ska tillåtas eller inte, bör frågan enligt min uppfattning regleras i högskoleförordningen. Regeringen bör således ta ställning i saken. Mot den bakgrunden nöjer jag mig med att, utan ett eget ställningstagande i sakfrågan, skicka en kopia av detta beslut till Utbildningsdepartementet.

Vidare finner jag skäl att tillställa Utredningen om högskolors föreskrifter en kopia av beslutet för kännedom.

Med dessa uttalanden, som inte innefattar någon kritik mot Örebro universitet, avslutas ärendet.